

ПОСТМОДЕРНІСТИЧНЕ ВИРІШЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ
ПРОБЛЕМАТИКИ В РОМАНАХ ЕЛЬФРІДИ ЄЛІНЕК

Кебало М.С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Стасюк Т.Ю.

*аспірант,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Наприкінці ХХ ст. важливою складовою суспільної теорії і практики в країнах Західної Європи стає фемінізм, який зумовлює появу нових світоглядних тенденцій та швидко проявляється у різних культурних галузях і сферах суспільства. Фемінізм набуває статусу типового явища постмодерної ситуації, оскільки постмодернізм сам по собі має жіночу природу: відмова від раціональних ідеологічних систем, прийняття семіотичної онтології, яка дестабілізує «символічний» чоловічий порядок речей – ці ознаки вказують на співзвучність із жіночою картиною світу. Поширення феміністичних доктрин змінило погляд на біологічну природу людини, феміністична критика вводить нове поняття «gender», і під ним розуміють не біологічну, а соціокультурну статтю.

Слід зазначити, що в останній чверті ХХ ст. виникає таке явище, як постмодерністський фемінізм, перетворивши фемінізм на методологію, яка критикує колишню наукову раціональність і об'єктивність, оголошуючи їх обслуговуваними чоловічу науку.

Фемінізм є невід'ємною складовою «жіночої літератури», тому більшість письменниць ХХ ст. присвятили свою творчість пошуку нового погляду на жінку, усвідомленню її рівності та боротьбі за права. Наталія Чухим пише: «Як би письменниці не трактували жіночність, спільним для всіх є погляд на жінку, як на «заручницю» гендерної приналежності. Звідси і основний конфлікт, що полягає в протистоянні героїні патріархальному світу, світу чоловіків [1, с. 23].

У німецькомовному постмодерністичному дискурсі феміністичний напрямок набуває неабиякого розвитку та ставить перед собою проблему обмеженості знань, представлених у соціальній теорії виключно чоловіками, їхньою системою цінностей, чоловічим поглядом на світ, чоловічими засобами вираження знання. Заперечуючи колишню раціональність, постмодерністський фемінізм пропонує враховувати особливості суб'єкта пізнання певної статі, його (її) ціннісні орієнтації.

Видатною представницею феміністичного напрямку німецькомовного постмодерністичного дискурсу є Ельфріда Єлінек – австрійська письменниця, поетеса, перекладачка, драматург та кіносценаристка, лауреат Нобелівської премії,

яка у своїх романах постійно звертається до техніки «жіночого письма».

Тексти Єлінек завжди зухвалі, сміливі за своєю тематикою і побудовані цілковито на примхливій словесній грі, що робить їх практично недоступними для аудиторії поза німецькомовного ареалу. Слід зазначити, що протягом багатьох років вона пише твори, центральні теми яких означились вже в перших її романах і продовжують хвилювати письменницю до сьогодні: сексуальність, насилля, спорт, музика, масова культура, неофашизм. Хоча в її текстах усе взаємопов'язане: секс – це насилля і приниження (в першу чергу жінки), спорт – це теж насилля, пов'язане з дисципліною і дресурою (передусім чоловіків), а фашизм підсвідомо сублімується в спорті, сексі, насиллі.

Аналізуючи творчість Ельфріди Єлінек наприкінці 80-х років, ми спостерігаємо все більше постмодерністичних тенденцій у її творах, змінюється манера написання, збільшується алюзивність прози, у якій також присутня одна із найвизначніших ознак літератури постмодернізму – інтертекстуальність. Але не зважаючи на це Єлінек позиціонує себе як автор феміністичних творів, а роль жінки в суспільстві і літературному просторі бачить такою: «Жінка – інше, чоловік – норма. У нього є своє місце, а його функціонування зводиться до створення ідеологій. У жінки немає місця. Поглядом дитини, мешканця іншої планети, іноземця вона спостерігає за дійсністю, до якої вона не належить. І цим вона приречена на те, щоб говорити правду, а не прекрасну ілюзію» [3, с. 18].

Популярність Ельфріди Єлінек приносять її феміністичні романи «Піаністка» та «Коханки», які є складними психологічними творами. У центрі уваги роману «Піаністка» знаходиться постать головної героїні, Еріки Когут, вчительки музики, яка привертає увагу читачів своєю оригінальністю та нетиповістю. Уже на початку твору авторка загострює нашу увагу на її «унікальності», яку зумовлює ряд причин.

Перш за все увагу привертає типовий садо-мазохістський комплекс. З одного боку Еріка боїться болю, але з іншого – за допомогою болю хоче уникнути самого болю. Біль – задоволення. Він же – потяг до смерті. Кожного разу, коли вона хоче отримати задоволення, вона грається зі смертю. Страх перед статевою близькістю через можливе покарання перетворився на жагу до болю, до покарання за власне бажання, від якого вона не може відмовитись. Тут ми бачимо наскільки близько проходить межа між потягом до життя і до смерті. Насолода супроводжується болем. Життя Еріки – це постійна боротьба із крайностями, конфлікт із собою. [2, с. 33]

Тож, можна зробити висновок, що життя людини, за Е. Єлінек, – це гра, адаптована під індивідуальне світобачення, правила цієї гри кожний індивідуум створює сам, незалежно від впливу ззовні. Для відображення концепту штучності, симулятивності людського існування у соціумі Ельфріда Єлінек використовує ряд асоціативних символів, акцентуючи увагу на певних психологічних моментах конкретної особистості. Приклад, описаний у романі – лише один з багатьох можливих варіантів, провідною ідеєю якого є, вжитий для більшої експресивності, різкий контраст із традиційним консервативним поняттям норми, основу якого складають основні інстинкти.

Інший феміністичний роман Е. Єлінек «Коханки» також є доволі

символічним. Тут у центрі уваги авторки дві головні героїні (Брігіта і Паула), які мають скупе та застигле життя. Хоча одна з них живе у місті, а інша – у селі, обидві вони мріють лише про заміжжя та "облаштування" щасливого майбутнього. І, як не дивно, кожна з жінок – через старання, страждання, приниження, секс і вагітність – отримує бажане. Тільки Брігіті щастить куди більше, ніж Паулі: її бюргерські мрії стають реальністю – вона багатіє і впевнено йде до старості. А бідолашна Паула остаточно заплутується і втрачає геть усе, заледве до нього торкнувшись. [4, с. 127]

Отже, виділений в окрему галузь, постмодерністський фемінізм спирається на постструктуралістські уявлення про смерть суб'єкта, що витісняють маскуліність із культури і навіть мови. Ремінний спосіб світосприйняття у постмодерному дискурсі – це спроба відмови від бінарної опозиції, заснованій на структурі раціоналізму й змагальності, де одна сторона – переможець, а інша – переможена. Крім того, постмодерністський феміністичний рух ставить під сумнів існування метафізичного дискурсу з домінуванням маскулінного суб'єкта, що також стимулює смерть суб'єкта. Тому акценти німецького постмодерного дискурсу виявляються спрямованими на другу половину опозиції: замість пануючого довгий час суб'єкта-чоловіка на перший план вийшов об'єкт-жінка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ столітті // Незалежний культурологічний часопис "І". Гендерні студії. - Число 17. - 2000. - С. 22-29.
2. Єлінек Е. Піаністка: роман / пер. з нім. Н.В. Сняданко. Харків: Фоліо, 2011. – 382с.
3. Mayer V., Koberg R. Elfriede Jelinek: Ein Porträt. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, 2006. – С. 55
4. Jelinek E. Die Liebhaberinnen. – Reinbek bei Hamburg, 2006. – 157 S.

ЕРНСТ КРОЙДЕР ЯК ПРЕДСТАВНИК НІМЕЦЬКОГО МАГІЧНОГО РЕАЛІЗМУ

Притолюк С.А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та
методики навчання німецької мови
Тернопільського національного педагогічного університету
ім. Володимира Гнатюка*

Ернст Кройдер (1903–1972) — одна з цікавих і водночас маловідомих постатей німецької літератури ХХ століття. Творчість письменника формувалася і розвивалася у період міжвоєнної Німеччини, під час панування нацистського режиму та після Другої світової війни — епох, що глибоко вплинули на тональність і філософські виміри його прози. Нажаль Кройдера спіткала доля забутого покоління 30-х та 40-х років ХХ століття. Блискавичний успіх письменника у